

Coincidint amb els 400 anys de la nostra presència a Catalunya s'escauen els 50 de la guerra civil arreu de l'Estat espanyol que va malmetre moltes il·lusions i esperances, puix que foren assassinats 23 religiosos i cremats 5 convents de la nostra província.

El nostre record –d'una guerra entre germans plena de sang i venjances– vol ajudar a aprofundir i a conèixer millor els esdeveniments contats pels mateixos actors, testimonis de primer ordre a l'hora de fer *història*. Per això no farem comentaris. En tot cas, potser citarem algun nom o alguna data per a fer més entenedora la lectura. També limitarem les aportacions només a les que estiguin escrites per persones que ja són al cel. Volem ser respectuosos amb els qui encara poden escriure directament o informar-nos, mot a mot, fet a fet. I tot segons ho veieren i escrigueren els nostres germans carmelites, per això les anomenem *Relacions carmelitanes*. De moment en tenim una de cada comunitat dels cinc convents cremats. Comencem per la residència provincial.

BARCELONA. COMUNITAT

Els religiosos que integraven la comunitat barcelonina el juliol del 1936 eren els següents:

1. P. *Lluc de Sant Josep* (Josep Tristany Pujol), n. 14.12.1872 a Su, Lleida. Provincial. Va ser assassinat el 20 de juliol, tot sortint del convent.

2. *Gonçal de la Verge del Carme* (Gonçal Macià Irigoyen), n. 5.5.1905 a les Borges Blanques, Lleida. Prior de la comunitat. Fou ferit, però va salvar-se.

3. P. *Romuald de Santa Caterina* (Josep Guillamí Rodó), n. 3.2.1866 a Llançà, Girona. Primer Definidor Provincial. Va fugir, però fou assassinat pocs dies després a Barcelona.

4. P. *Josep Maria de Jesús* (Linus Isasi Asla), n. 2.9.1876, a Fica-Mungia, Biscaia. Tercer Definidor Provincial. Se salvà.

5. P. *Josep Salvador de Jesús Maria* (Salvador Civit Bulló), n. 8.10.1884 a Montblanc, Tarragona. Sotsprior de la comunitat. Es va salvar, però fou empresonat a la Modelo.

6. P. *Guillem de la Sma. Trinitat* (Vicent Manzano Bonet), n. 24.6.1861 a Cabanes, Castelló. Procurador Provincial. No li va passar res.

7. P. *Rafael Blai del Nen Jesús* (Blai Novella Lechón), n. 31.3.1880, a València. No li va passar res. Però no sabem si aleshores era a casa.

8. P. *Jaume de Santa Teresa* (Santiago Gascón Bordás), n. 25.7.1886, al Forcall, Castelló. Ferit greument en sortir del convent, va morir el 26 de juliol a l'Hospital de Sant Pau.

9. P. *Jordi de Sant Josep* (Antoni Bosch Verdura) n. 6.9.1889. Assassinat en deixar el convent el 20 de juliol.

* [Publicat a *Butlletí informatiu. Carmelites Descalços de Catalunya i Mallorca*, 46 (octubre 1986), pp. 32-39 bis.]

10. P. *Àngel Maria de Sant Josep* (Josep Maria Marco Vidal), n. 17.3.1906 a Barcelona. Aleshores era a Tarragona predicant.

11. P. *Baptista del Crucificat* (Josep Larrégula Mora), n. 28.12.1900, a Barcelona. Va salvar-se.

12. P. *Lluís Maria de la Verge de la Mercè* (Lluís Minguell Ferrer), n. 13.6.1902 a Pola de Gordón, León. Fugí, però el varen agafar i assassinar més tard.

13. P. *Francesc de l'Assumpció* (Francesc Segalà Solé), n. 25.5.1912, a Mongai, Lleida. Va ésser empresonat tot sortint del convent. Però un guarda a la Comissaria, l'ajudà a escapolar-se. Després fou empresonat al seu poble i assassinat a Lleida.

14. P. *Macià de la Immaculada* (Macià Palau Rodamilans), n. 3.11.1912, a Mollerussa, Lleida. Fugí sense problemes.

15. P. *Josep Marià dels Àngels* (Marià Alarcón Ruíz), n. 24.11.1912, a Múrcia. Com el P. Macià, però l'assassinaren més tard.

16. Fra *Marcel de Santa Anna* (Josep Masip Samarit), n. 2.5.1914, a Cogul, Lleida. Fou apallissat i ferit sortint del convent. L'agafaren i l'assassinaren en un altre indret de Barcelona al setembre.

17. Germà *Miquel de Sant Joan de la Creu* (Miquel Martorell Sanchiz), n. 19.12.1855 a Picassent, València. No li va passar res.

18. Germà *Carles de Jesús Maria* (Carles Barrufet Tost), n. 9.4.1888, a la Selva del Camp, Tarragona. Fugí sense problemes, però l'assassinaren al seu poble.

19. Germà *Jaume de la Verge del Carme* (Jaume Pascasi Pons), n. 3.9.1899. Es va salvar i fugí sense problemes.

20. Germà *Joan-Josep de Jesús Crucificat* (Joan Pàfila Montlleó), n. 12.8.1911 a Tortosa. Fou assassinat sortint del convent.

Hi havia al convent, el 19 de juliol, a més a més, tres religiosos forasters. Dos preparant el viatge a Xile i un altre que havia predicat el novenari del Carme:

1. P. *Telesfor dels Apòstols* (Francesc Bengoechea Aguirre), de la província carmelitana de Navarra, que era vicari provincial de l'Orde a Xile, i havia d'agafar el barco a Barcelona aquests dies. Fou ferit en sortir del convent, dut a l'Hospital Clínic i empresonat després al barco "Uruguay" i al castell de Montjuïc.

2. G. *Sebastià de Santa Tereseta* (Sebastià Alfaro Martínez), de la mateixa província religiosa, acompanyant del P. Telesfor. Sortí del convent sense problemes.

3. P. *Pere Tomàs de la Verge del Pilar* (Pere d'Alcàntara de Fortón i de Cascajares), de la província carmelitana d'Aragó-València. Havia predicat el novenari del Carme a l'església del convent. En sortir del convent l'apallissaren i el malferiren. Fou internat a l'Hospital de Sant Pau. El varen assassinar a les costes del Garraf a l'octubre.

Aquests són els religiosos que hi havia –tenint en compte les observacions fetes– al convent i varen viure la tragèdia dels dies 19 i 20 de juliol com ens explica, tot seguit, el mateix Prior de la comunitat.

BARCELONA. PARLA EL PRIOR, FRA GONÇAL

És una relació escrita i publicada, fins ara, només en italià pel mateix autor. Exiliat a Milà pocs mesos després de fugir de Barcelona –tot passant per Roma– aparegué parcialment, a la revista carmelitana *Il Carmelo e le sue Missioni all'estero*, 36 (1937), pp. 4-

6, n. de gener, de Roma, i a l'altra del mateix Orde *L'aurora del SS. Sacramento*, 41 (1937), pp. 22-25, n. de gener, de Milà, però tota sencera, que és la versió que ara es publica ací. La traducció catalana, directament de l'original italià, l'ha feta el P. Bonaventura Gilabert, O.C.D.

Notícies d'Espanya

Les notícies contradictòries sobre el que ens havia passat a mi i als meus germans d'hàbit han estat tantes, que la meua inesperada arribada ha emocionat de debò els qui em coneixien. Jo també he sentit una gran satisfacció en poder tornar a veure i abraçar tots els estimats amics que, no fa gaires mesos, en circumstàncies ben doloroses i tràgiques, creia que no veuria més en aquest món.

M'han invitat a escriure una relació de com es desenrotllà la nostra tragèdia. Ho faig de gust, i espero que la narració de tantes calamitats desperti en el cors dels lectors l'esperit, de dia en dia més viu, d'oració i de sacrifici.

Esclata la revolució

Era el dinou de juliol. Cap a les cinc del matí, quan la comunitat anava al cor, com cada dia, a cantar els Laudes al Senyor, ens sorprengué un foc viu de fusells i metralletes. La revolució havia esclatat i el primer xoc entre l'exèrcit i els rojos ocorria a dos passos del convent. Els soldats lluitaven amb un coratge admirable, però queien delmats per enemics invisibles, contra els quals es debatien en va. Els rojos ocupaven els terrats a l'entorn, i això feia fàcil de pronosticar quin seria el resultat de la batalla en aquell sector.

Al carrer jeien alguns soldats morts i molts de ferits. Jo veia des d'una finestra com els soldats anaven çà i lla en cerca d'una porta oberta, mes en aquella hora eren totes tancades. Vénen finalment a trucar al convent. Baixo i, sense obrir, demano què volen. El coronel em demana que obri:

–Pare, tenim molts ferits i no sabem on posar-los. Faci'ns la caritat d'obrir-nos.

Jo els hauria obert tot seguit i els hauria fet de gust aquesta caritat; vaig estar un moment dubtós perquè no podia deixar de considerar que això ens comprometia força. Però la veu enèrgica del coronel que em deia: "Pare, cal que obri", em va fer veure que oposar-m'hi era inútil. Vaig obrir, doncs, i els ferits foren albergats al convent, i vam procurar d'alleujar-los moralment i físicament tant com podíem.

La lluita continuava fora i, com que els soldats eren un bon fitó per a l'enemic, anaven arribant ferits.

La situació esdevenia cada cop més crítica, talment que el coronel em va manifestar la decisió de refugiar-se al convent. Va dir-me.

–Pare, comprenc molt bé que la meua decisió us posa en un bon compromís, però no trobo cap altra solució. En el pitjor dels casos, que la fortuna ens fos contrària, declararem que us heu vist obligat a obrir.

Hauria estat debades oposar-me a una decisió que, altrament, em semblava natural i justa. I heus aquí que 150 soldats, més o menys, entren al convent, que, de sojorn pacífic, es converteix alhora en hospital i fortalesa. Col·locaren les metralletes en punts estratègics i s'organitzà la defensa tan tenaçment i eficaç, que haurien pogut resistir molt de temps, si els fets no els haguessin aconsellat a no allargar inútilment una resistència que no podia portar cap benefici.

He llegit als diaris relacions d'aquest episodi de la revolució, i m'ha sorprès extraordinàriament que afirmen que fins i tot els religiosos es defensaven disparant per les finestres. Ho desmenteixo absolutament. Ni una sola vegada van disparar el fusell els religiosos. Érem al costat dels ferits i els prodigàvem cures amb tota sol·licitud.

Crèiem que els militars es farien amos de la situació; però ningú no sabia res de cert, per tal com les comunicacions per telèfon havien estat interrompudes i no era possible d'informar-se.

A migdia va venir un tinent dels contraris per induir els insurrectes a retre's. Aquests, creguts que es tractava d'un engany, van respondre: "Mai de mai". De fet, la lluita continuava tenaç a la ciutat; ho palesaven les canonades que se sentien de tant en tant i el característic espetegar de les metralletes. I així fins a la nit, durant la qual no ens inquietaren gaire. Mentrestant vaig parlar amb els oficials si fóra convenient de fer sortir els religiosos, però desistírem de prendre decisions perquè era perillós. Calia esperar.

L'endemà tornà la lluita amb extraordinària violència. Cap a les onze del matí un coronel de la Guàrdia Civil significà que volia parlamentar. S'acostà a la porta, i vaig poder sentir com parlava amb el nostre coronel i li aconsellava de retre's, perquè l'únic punt de resistència era el convent, que seria bombardejat despietadament si s'entestava en una resistència imprudent i inútil. Llavors vaig sentir tot el pes de la nostra tragèdia.

Els rojos, amb l'ajuda de la Guàrdia Civil, davantejaven ja els militars, i les circumstàncies ens col·locaven al costat dels vençuts. Ai de nosaltres! El coronel no volgué prolongar més aquesta lluita acarnissada; es va retre, però primer demanà i obtingué que es garantís la vida dels religiosos, dels oficials i dels soldats.

El ramat sense pastor

En l'endemig la turba s'havia aplegat entorn del convent i de l'església, proferint esgarips cada cop més ferotges, que ens arribaven com presagis de mort.

Vestits convenientment de seglars, ens trobàvem ja disposats a deixar el convent per anar tots a la presó, cas que poguéssim defugir el furor desencadenat de la xusma. I, mentre esperàvem que aquesta tràgica situació arribés a la seva fi, forts cops de rocs, llançats contra les portes de l'església, ens feien endevinar la idea que portaven aquells forassenyats. Un guàrdia civil s'acostà a demanar-nos que li lliuréssim les claus de l'església, dient-nos que no hi havia remei i que calia obrir. I tant que tenia raó, no hi havia més remei! Com un llampec i amb els colors més vius se'm va representar l'estrall que anava a cometre la turba despietada i cega. Aquella bellíssima església, la més bella de les modernes de Barcelona, aixecada amb fatigs i sacrificis de tota classe, aquella Verge del Carme tan majestuosa i atractiva..., els altars..., l'orgue superb..., els mosaics, les pintures..., aquell santuari magnífic seria destruït ben aviat pel foc devorador!

Vaig anar a la cel·la i vaig baixar amb les claus, i els religiosos ja havien desaparegut. No sé què va passar en aquella absència, però el cas és que no he tornat a veure més els meus germans d'hàbit.

Més tard vaig saber amb íntima satisfacció que alguns s'havien pogut escapar incòlumes i es trobaven amagats, sans i estalvis, i a l'inrevés i amb pena que d'altres van caure a les mans de la turba quan sortien del convent amb els oficials per a ser duts a la presó, que els tiraren en terra, que els arrossegaren pels carrers, els colpejaren amb els fusells i els dispararen les pistoles!

Dels oficials, la major part va ser assassinat [*sic*] a la porta del convent, davant la guàrdia civil i el seu coronel, que van haver de presenciar, impotents, aquest espectacle tan vergonyós. Llavors el coronel, avergonyit de no haver pogut mantenir la paraula donada, es dirigí a aquelles feres, ensenyant el pit i els digué:

–Mateu-me també a mi, he perdut l'honra per sempre!

El meu calvari

Mentrestant, com que no veia cap dels meus germans d'hàbit, vaig demanar a un soldat que passava vora meu si sabia on eren. "No –va dir-me–. Però ara, Pare, ajudi'm a portar fora aquestes armes, que, així, potser es podrà salvar".

Vaig seguir el seu consell i caminava rera seu. Vam sortir per una porta lateral, i la mala sort va ser que el carruatge en què carregaven les armes era a l'altra banda del carrer, i vam haver de traspasar tota aquella barrera de fusells i de cares lletges. Vaig tirar endavant i, de moment, ningú no s'adonà de la meua presència, perquè llur atenció es concentrava en la porta principal. Una mica més i sortiria estalvi. Però prop del carruatge vaig sentir una veu que em demanava amb rudesia: "Qui ets?", mentre una mà m'estirava la boina basca deixant al descobert la meua tonsura de tres dies.

"Un frare, és un frare", cridaven. I aquí teniu el pobre frare enmig d'aquelles fúries sense cap mena de defensa. Oh quins moments! Me'n recordaré tota la vida, ni que visqui cent anys. Cops de puny i de peu aquí i allí. Un jovenàs va colpir-me violentament amb la punta del canó del fusell. Sort que no hi duia la baioneta ajustada! El cop anava de dret al tòrax, però vingué a parar al braç dret, que va portar el senyal d'aquella carícia... un mes llarg. I amb tot, aquella gran pluja de cops que, en altres casos, m'hauria fet veure les estrelles, en aquest no va aconseguir d'alterar la meua sensibilitat física: no vaig sentir cap dolor.

Vaig poder per fi desfer-me de la turba i entrar de nou al convent per la porta principal guardada per la Guàrdia Civil. De moment em trobava segur i vaig mirar de desfigurar una mica el meu posat; vaig deixar en una cadira la jaqueta i la corbata; fins se'm va ocórrer de treure'm les ulleres, però tot seguit vaig pensar que aleshores m'hi calia veure més que mai, vaig canviar de parer i me les vaig tornar a posar. No sé com va venir a parar a les meves mans un barret vell, que em serví per a amagar més bé la tonsura. Amb aquesta disfressa vaig intentar d'evadir-me un segon cop.

Però, encara no havia començat a moure'm, dos descamisats m'agarren pels braços i em manen d'estar-me quiet amb blasfèmies i paraules:

-Es volia escapar, veritat?

-De cap manera, aquí m'estic, -vaig respondre decidit (que Déu em perdoni la mentida).

-Sigui com sigui, vingui amb nosaltres.

Sabia prou bé el que m'esperava fora, veia que la seva intenció era de dur-me al carrer, i m'hi resistia amb totes les forces; però ells eren dos i aconseguien d'arrossegar-me cap a la porta. Per acabar-ho d'adobar s'hi afegí un tercer amb baioneta a les mans i intenció evident de matar-me, si un guàrdia civil no hagués parat el cop a temps. Ja érem al portal, i un altre caralletja volia enviar-me a l'altre món amb un tret de pistola.

-Anem, el matarem aquí a prop, al carrer.

Ja no podia esperar res més a la terra. Déu meu, estimada Verge del Carme, salveu-me!

Un màrtir

Quina cosa: mentre a mi m'arrossejaven cap a fora del convent, hi feien entrar dos altres religiosos, el P. Francesc i el G. Joan, a qui havien aconseguit quan fugien. El germà, que precedia l'altre religiós, es tirà als meus braços i em digué:

-Pare, fins al cel.

El nou màrtir havia endevinat la seva mort i estava convençut que no em veuria més a la terra.

Moments més tard, abatien a escopetades aquella jove i santa vida.

Tot va passar tan aviat dit con fet. Només separar-nos, vaig sentir sobtadament dos terribles cops de puny al nas. Efecte immediat: la sang em rajava abundosa. Devia fer un efecte deplorable, sobretot quan vaig deixar-me caure en terra com mort.

Salvat per miracle

Però àdhuc aquesta ficció hauria estat inútil si la Divina Providència no hagués guiat cap a mi tres joves de sentiments immillorables i admirable presència d'esperit, que em van salvar. "Déu meu -vaig sentir que deien-, enduguem-nos-el aviat", i els seus sis robustos braços m'aixecaren i em portaren en un altre lloc.

Tanmateix els rojos no estaven disposats a perdre's la presa i els seguien dient:

-És un frare i el volem matar.

-Deixeu-lo, ja és mort, -responien els meus valents salvadors.

Semblava que tinguessin ales als peus; van deixar enrera els meus furiosos perseguidors i, com un llamp, em dugueren a lloc segur.

Era estalvi!

Vaig demanar-los qui eren, i no em van respondre; sols van dir-me que Déu ho sabia i que amb això n'hi havia prou. Van demanar-me l'adreça del meu pare i em van prometre que li escriuriem per tranquil·litzar-lo. Com que no trobava paraules per agrair-los-ho, els vaig agafar les mans i em vaig inclinar per a besar-les. No m'ho van permetre, i ells sí que besaren les meves. Estimats i valents joves, me'n recordaré sempre, de vosaltres, ple d'agraïment i d'amor! Verge del Carme, sigueu generosa envers els salvadors d'aquest fill vostre!

Des d'aquell moment fins al dia que em vaig poder escapar a Itàlia han passat ben bé quatre mesos. A fi que us feu una idea de com era agitada aquest temps la meua vida, n'hi haurà prou amb que us digui que l'angoixa de poder ser descobert em tenallava el cor i que m'he vist cara a cara amb la mort més d'una vegada. Però la Providència divina m'ha alliberat sempre de tots els perills, i aquí em teniu ara, a Itàlia, sa i estalvi.

Ben de grat contaria moltes vicissituds meves, però me'n fa estar una elementalíssima prudència. Arribarà per a la nova Espanya un dia feliç i venturós en què lloar Déu i exercitar la caritat no seran mai més delictes castigats amb pena de mort.

P. Gonçal de la Verge del Carme, O.C.D.